

Cosmin-Teodor HĂRȘIAN
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Istoricul școlii moderne de clarinet din Banat

Abstract: (History of The Modern Clarinet School in Banat) In Romania, classical music began to crystallize at the beginning of the 19th century, much later than in most Western European countries. Choirs and military bands were established after 1830 and instrumental works and better trained instrumentalists began to appear during the second half of the 19th century. Along with the development of classical music, the structures within which professional musicians were trained, were also formed. The first wind instrumentalists learn to play their instruments inside military units. In the Banat region, after the disbandment of the 29th and 61st regiments, some military musicians continued their careers as music teachers in the Municipal Conservatory, in Timisoara. The crystallization of a real school for wind instruments took place between 1940-1945, and the one who laid the foundations of a modern clarinet school in this area was Francisc ALBU. He had a lot of respected pupils, among whom Mrs. Rodica SAS continued his work at the Ion Vidu High School of Art. After 1990 she became a clarinet professor at the newly reestablished Faculty of Music, within the West University of Timisoara, where, through a professional and meticulous approach, she contributed substantially to the development of a valuable clarinet school in Timisoara. After retirement, her former students continued her work: Cosmin Hărșian at the Faculty of Music and Theatre, Marius Cărnău, Albert Avram and Aurel Loga at the “Ion Vidu” High School of Art, and Lucian Costi at the “Filaret Barbu” Music Gymnasium in Lugoj.

Keywords: *clarinetists in Banat, clarinet professors, clarinet school, wind instrumentalists, Romanian clarinetists.*

Rezumat: Muzica românească cultă a început să se cristalizeze la începutul secolului XIX, mult mai târziu decât în majoritatea țărilor vest-europene. Coruri și fanfare militare au fost înființate după 1830, iar lucrări instrumentale și instrumentiști mai bine pregătiți au început să apară în a doua jumătate a sec. XIX. Odată cu dezvoltarea muzicii culte s-au format și structurile în cadrul cărora muzicienii profesioniști au fost formați. Primii instrumentiști suflători au fost instruiți în cadrul unităților militare. În Banat, după dizolvarea regimentelor 29 și 61, unii instrumentiști militari și-au continuat cariera pedagogică în cadrul Conservatorului Comunal din Timișoara. Cristalizarea unei adevărate școli de suflători la Timișoara a avut loc abia în perioada anilor 1940-1945, iar cel care a pus bazele unei școli moderne de clarinet în această zonă, a fost instrumentistul și profesorul Francisc ALBU. Acesta a avut o sumedenie de discipoli valoroși, dintre care doamna Rodica SAS i-a continuat activitatea la catedra Liceului de Artă „Ion Vidu”. După 1990 aceasta a devenit cadru didactic la Facultatea de Muzică, reînființată în cadrul Universității de Vest din Timișoara, unde, printr-o abordare profesionistă și meticuloasă, a contribuit substanțial la dezvoltarea unei școli valoroase de clarinet la Timișoara. După retragerea sa din activitate, foștii săi studenți i-au continuat munca: Cosmin Hărșian la Facultatea de Muzică și Teatru, Marius Cărnău, Albert Avram și Aurel Loga la Liceul de Artă „Ion Vidu”, iar Lucian Costi la Școala Gimnazială de Muzică „Filaret Barbu” din Lugoj.

Cuvinte-cheie: *clarinetiști în Banat, profesori de clarinet, școală de clarinet, instrumentiști suflători, clarinetiști români.*

Acest material se dorește a fi o contribuție la recunoașterea acelor artiști și pedagogi care prin eforturile și meritele lor au avut un rol decisiv în constituirea și dezvoltarea claselor moderne de instrumente de suflat din Banat, în cadrul Școlii Medii Tehnice de Muzică (instituția premergătoare Liceului de Artă „Ion Vidu”), Conservatorului „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca (în perioada refugiului său la Timișoara, între anii 1940-1945) și Facultății de Muzică și Teatru (reînființată în anul 1990) în cadrul Universității de Vest din Timișoara.

După cum este consemnat în documentele vremii, primii instrumentiști suflători care au activat la Timișoara făceau parte din cadrul armatei, fapt întâlnit în majoritatea centrelor importante din țară. Instruirea și formarea discipolilor se făcea în cea mai mare parte tot în unitățile militare. În urma dizolvării fanfarei regimentelor 29 și 61, după Primul Război Mondial, dintre instrumentiștii militari pensionați care s-au stabilit în citadela de pe Bega au făcut parte: Thomas König – oboi, Karl Schankula și Andreas Maurer – clarinet, Thadeus Dippert – corn, Michael Reininger – percuție, Gustav Pastuacha – flaut și alții. Dintre aceștia, Karl Schankula și Thadeus Dippert au susținut activitate didactică la Conservatorul Comunal; primul a predat instrumente de suflat de lemn între anii 1923 și 1944, iar al doilea, instrumente de suflat de alamă, în perioada 1923-1940. Între primii elevi ai acestor profesori au fost: Francisc Albu – la clarinet, Mircea Mihai – la flaut și Georg Bruckler – la trompetă, ei înșiși devenind mai târziu profesori de seamă ai Școlii Medii Tehnice de Muzică din Timișoara.

Despre cristalizarea unei adevărate școli de suflători la Timișoara se poate spune că a avut loc abia în perioada anilor 1940-1945, iar cel care a pus bazele unei școli moderne de clarinet în această zonă, prin folosirea unor metode de pregătire sistematică a elevilor instrumentiști cu ajutorul unor materiale care sunt valabile și astăzi, a fost instrumentistul și profesorul **Francisc Albu**. Datorită ideilor și concepțiilor sale pedagogice inovatoare, dublate de o abordare serioasă și meticuloasă, profesorul Albu s-a bucurat atât de aprecierea foștilor elevi, cât și de aprecierea unor personalități de seamă ale vremii, din domeniu, precum: maestrul Dumitru Ungureanu (profesor la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din București și personalitate marcantă în domeniul pedagogiei și interpretării muzicale la clarinet în România), care îl aprecia ca fiind „cel mai bun profesor de clarinet din Timișoara”¹. De asemenea, Aurelian Octav Popa (cel mai cunoscut și apreciat clarinetist român pe plan internațional) concertând la Timișoara și vizitându-l în repetate rânduri pe profesorul Francisc Albu (datorită aprecierii pe care i-o purta), îi mărturisea deseori că „la Timișoara este o școală de clarinet”².

Profesorul **Francisc Albu** (1915, Arad – 2004, Timișoara) a început studiul clarinetului la vârsta de 10 ani (luând în paralel lecții de oboi, corn englez și acordeon)

¹ Rodica Sas, discuție cu maestrul Dumitru Ungureanu în cadrul cursurilor de instrument de la Conservatorul *Ciprian Porumbescu* din București. Discuție personală a autorului cu doamna SAS, pe acest subiect, în 20.10.2024.

² Idem, discuții ale doamnei Sas cu maestrul Aurelian Octav Popa și cu profesorul Francisc Albu. Discuție personală a autorului cu doamna Sas, pe acest subiect, în 20.10.2024.

în cadrul fanfarei militare, din iulie 1925 până în 27 august 1931. Mai târziu, profesorul Karl Schankula, al cărui elev a fost, l-a îndrumat să-și continue studiile la clarinet (respectiv anul VI și VII) la conservatorul clujean, aflat în refugiu la Timișoara. În 1945 a fost acceptat la această instituție, unde l-a avut profesor de clarinet pe Stoica Udrea, de acompaniament pe profesorul și compozitorul Sigismund Toduță, iar la disciplinele teoretice de bază i-a avut ca profesori pe Sabin Drăgoi și Vasile Ijac. În 1946 și-a dat examenul pentru doi ani de studii (VI-VII), absolvind Conservatorul.

Încă din timpul războiului, Francisc Albu s-a remarcat ca un foarte bun instrumentist și muzician în general, participând la numeroase concerte importante din acea perioadă, dar și mai târziu, alături de personalități de seamă precum: Ella Filip, Viorica Weinberg, Eugen Căteanu, Gabriela Debrozensky etc. În 1946 a fost angajat prin concurs la Opera de Stat din Timișoara, iar la 6 octombrie 1947 (prin decizia directoarei Aca de Barbu) este încadrat în funcția de solist instrumentist, urmând ca în februarie 1949 (tot printr-o decizie a doamnei Aca de Barbu) să fie încadrat ca solist orchestrant.

Ca solist instrumentist a susținut un număr însemnat de concerte cu lucrări importante din literatura clarinetului, la Oradea și Timișoara și numeroase concerte de muzică de cameră alături de instrumentiști valoroși printre care se numără: Iosif Brandeiss, Simion Zimmer, Viorica Weinberg, Leo Freund, Teo Feldvari, Miron Șoarec, Valeria Tarjany, Maria Rác (Weiser), Ella Filip, Gabriela Dobrozensky și Ladislau Rooth – pianist și maestru dirijor la Opera de Stat din Timișoara, care îl considera pe Francisc Albu „un instrumentist de excepție”¹.

Activitatea sa didactică s-a desfășurat între anii 1948 și 1960. A început ca asistent universitar la clasa de clarinet din cadrul Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din Timișoara, în cadrul căreia, încă de la prima audiere școlară (1948), îl prezintă pe Corneliu Pintilie care interpretează prima parte din *Concertul în fa minor* de Carl Maria von Weber. La 21 ianuarie 1949 este numit șef de lucrări la Institutul de Artă din Timișoara, unde decan era Vasile Ijac, iar rector Sabin Drăgoi. În anul 1950 se desființează Institutul Superior de Muzică și în același an, în decembrie, se deschid porțile Școlii Medii Tehnice de Muzică, unde profesorul Albu a activat între 1950-1968.

Activitatea de dascăl responsabil a domnului Albu la această instituție este consemnată în ziarul *Luptătorul Bănățean*, unde încă din primii ani este remarcat prin prisma elevului său, Emil Franz². În perioada în care a fost cadru didactic, profesorul Albu a pregătit o întreagă pleiadă de clarinetiști care s-au afirmat de-a lungul timpului pe două planuri:

1) instrumentiști valoroși și apreciați în orchestrele simfonice și de operă, dintre care fac parte: Emil Franz (absolvent al Conservatorului din București, a activat în Orchestra Cinematografiei din București), Walter Kindl, Mihai Canură, Ioan Goilă și

¹ Cosmin Hărșian, discuție personală cu maestrul Ladislau Rooth la Timișoara, în data de 25.10.2016.

² *Luptătorul Bănățean*, 5 aprilie 1951; 19 mai 1955.

Ioan Riteș (absolvenți ai conservatorului din Cluj, angajați în Orchestra Filarmonicii din Cluj), Augustin Sava (absolvent al conservatorului din București, angajat la Filarmonica de Stat din Timișoara), Stoian Ciocan (angajat al Teatrului Muzical din Brașov) și un anume Mihăilă care a activat la Teatrul Muzical din Galați.

2) profesori și pedagogi de seamă în Timișoara și în țară, precum: Walter Kindl, cel care a urmat la catedra de clarinet a profesorului Albu la Liceul de Muzică „Ion Vidu” și care, la fel ca profesorul său, a instruit și format un număr însemnat de instrumentiști valoroși, și Ioan Goilă, care s-a afirmat ca un prestigios cadru didactic al Conservatorului „Gheorghe Dima” din Cluj.

Printre elevii de seamă ai profesorului Albu (între anii 1956-1961) s-a numărat și doamna **Rodica Sas** (img. 1). După finalizarea studiilor liceale la Timișoara, aceasta a urmat studiile la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din București, după care a activat ca profesor la Liceul de Muzică „Ion Vidu” din Timișoara până în anul 2000, iar din 1990 până în 2009 a făcut parte din corpul didactic al Facultății de Muzică din Timișoara, unde, cu dăruire și printr-un efort susținut, a format o clasă de clarinet competitivă cu ale celorlalte instituții similare din țară. În cei 42 de ani de activitate didactică neîntreruptă, doamna conferențiar Rodica Sas a avut un număr însemnat de absolvenți valoroși, din cadrul ambelor instituții în care a activat, care s-au afirmat în țară și peste hotare. Între aceștia îi amintim pe cei care au devenit instrumentiști sau profesori apreciați în țară și/sau străinătate: Liviu Bocșan (absolvent al Universității de Arte „George Enescu” din Iași), Dorin Cuibaru (absolvent al Conservatorului „Gheorghe Dima” din Cluj) – ambii instrumentiști angajați ai Filarmonicii „Banatul”; Ladislau Fehér, Walter Ifrim și Bernath Wilfried (absolvenți ai Conservatorului „Ciprian Porumbescu” din București) – instrumentiști și profesori în Ungaria și Germania; Iosif Santa, Valentin Clamba, Cristian Jurcan (absolvenți ai Facultății de Muzică din Timișoara) – instrumentiști în orchestra Operei Naționale din Timișoara; Iuliu Gal – profesor de clarinet în Ungaria; Marius Cârnău, Albert Avram – profesori de clarinet la Colegiul Național de Artă „Ion Vidu” din Timișoara; Iosif Kalmar, Adrian Safta – instrumentiști ai Ansamblului Profesionist Banatul; Istvan Szigeti – clarinetist al Filarmonicii de Stat din Târgu-Mureș; Tibi Boc, Adrian Gal – clarinetiști ai Filarmonicii de Stat din Arad; Lucian Costi – profesor de clarinet la Școala de Muzică din Lugoj; Cosmin Hărșian – lector universitar la Facultatea de Muzică și Teatru din Timișoara și alții.

Calitățile incontestabile de pedagog și muzician în general ale doamnei profesoare Sas reies fără tăgadă din rezultatele obținute cu discipolii săi. Aceștia au

Conf. univ. Rodica Sas

fost distinși cu zeci de premii naționale la concursurile organizate la Suceava, Pitești, Timișoara, Iași, Craiova, Târgu-Mureș, București, Deva, Oradea etc.

Activitatea la clasă era desfășurată cu meticulozitate și profesionalism, iar cursurile dânsi erau adevărate modele de măiestrie didactică. Prin diverse metode reușea să-și determine elevii și studenții să pătrundă sensul muzicii și să se implice în actul interpretativ, totodată descurajând execuțiile fără implicare afectivă. Experiența îndelungată la catedră, dublată de răbdare, intuiție și tact pedagogic au contribuit la afirmarea doamnei SAS ca unul dintre cei mai apreciați profesori de clarinet din Banat.

Acest lucru reiese și din procesul verbal, încheiat cu prilejul susținerii Gradului Didactic I:

„Profesoara Sas Rodica este un cadru didactic care dispune de o temeinică pregătire profesională, dublată la egal și în latura metodico-pedagogică și artistică. Prin modalitățile de lucru cu elevii, prin varietatea și eficiența tehnicilor întrebuințate, profesoara a reușit să demonstreze temeinicia unui învățământ muzical-instrumental la Liceul de Artă *Ion Vidu* din Timișoara, la nivelul tradiției de care această școală se bucură în contextul republican [...]. Lecțiile desfășurate au reprezentat adevărate modele pentru școlile de artă.”¹

În ceea ce privește activitatea științifică, doamna conferențiar Rodica SAS a publicat diferite materiale valoroase, cu caracter didactic, precum *Cursul de Metodică pentru suflători și percuție* și cele Două culegeri de studii pentru clarinet – pentru examenul de admitere la Facultatea de Muzică (publicate la Tipografia Universității de Vest din Timișoara).

¹ Dimitrie Emandi (prof. univ.), Ion Cudalbu (conf. univ.), Pavel Romanițan, *Proces verbal încheiat la data de 7 mai 1981, cu prilejul susținerii gradului didactic I de către profesoara Rodica Sas*. Arhivă personală.

Odată cu retragerea din activitate a doamnei profesoare Rodica Sas, la catedra Colegiului Național de Artă „Ion Vidu” i-au urmat foștii săi elevi și studenți Marius

Lect. univ. dr. Cosmin Hărșian

Cârnu și Albert Avram, iar începând cu anul 2009, la catedra de clarinet a Facultății de Muzică și Teatru din Timișoara a succedat-o fostul său student, Cosmin Hărșian.

Cosmin Hărșian (img. 2) s-a dedicat menținerii unei cariere active pe plan național și internațional. Este apreciat atât în calitate de instrumentist (clarinet, saxofon), cât și de dirijor, pentru concerte susținute în Europa și America de Nord. A studiat clarinetul la Liceul de Artă din Baia-Mare și la Facultatea de Muzică din Timișoara, după care a câștigat o bursă de studii pentru masterat la *Universitatea de Nord din Illinois*. După terminarea masteratului a obținut bursa *Hamilton* pentru susținerea studiilor de doctorat la

Universitatea din Kansas, iar în anul 2009 a obținut titlul de Doctor în Arte Muzicale cu rar oferita distincție – *Honors*. În 2018 a obținut licența în Dirijat orchestră la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași, sub tutela maestrului Dumitru Goia, unul dintre exponenții cei mai valoroși ai școlii de dirijat de la Leningrad (actualul St. Petersburg).

A fost distins cu peste zece premii la importante competiții naționale și internaționale de clarinet, ultimul în 2007, când a fost câștigătorul concursului de interpretare muzicală din cadrul festivalului *Blue Lake Fine Arts*, în Michigan, SUA. Între anii 2006 și 2009 a fost asistent universitar la clasa de clarinet a Universității din Kansas, SUA. Începând cu anul 2019 este președintele Asociației Internaționale de Clarinet pentru România (*ICA*) și din 2022 este președintele Asociației Române de Clarinet și Saxofon.

Dintre absolvenții clasei de clarinet ai acestuia, îi amintim pe cei care au urmat o carieră în domeniu: Alina Barbulov și Marius Roman au fost artiști instrumentiști la Filarmonica Banatul, urmând să-și continue activitatea la Muzica Militară din Timișoara începând cu anul 2025, Cristian Ilie este clarinetist la Muzica Militară din Timișoara, Lavinius Nikolajevic este cadru didactic asociat al Facultății de Muzică și Teatru din Timișoara, Mircea Știopon este profesor de Clarinet la Liceul de Artă „Ion Vidu”, Tudor Popița este colaborator permanent al Filarmonicii din Arad și Lucia Cammarata este profesoară de clarinet în Italia.

Regiunea istorică a Banatului este recunoscută la nivel național pentru profesionalismul instrumentiștilor suflători care s-au format aici. Aceștia sunt în

principal absolvenții celor două instituții de învățământ muzical din Timișoara, pe care le reprezintă cu cinste: Liceul de Artă „Ion Vidu” și Facultatea de Muzică și Teatru din cadrul Universității de Vest. Indiferent de natura instrumentelor la care cântă (din lemn sau din alamă), instrumentiștii formați aici sunt foarte bine cotați atât în orchestrele instituțiilor de cultură din țară, cât și în cadrul instituțiilor de învățământ unde activează. Clarinetiștii formați aici nu fac excepție, fiind apreciați la nivel național, iar unii chiar internațional.

Referințe bibliografice

- Brandeiss, Josef., Erwin Lessel. 1980. *Temeswarer Musikleben: zweihundert Jahre Tradition*, Bukarest: Kriterion.
- Anonim. 1951. *Luptătorul Bănățean*, 5 aprilie.
- _____. 1955. *Luptătorul Bănățean*, 19 mai.
- Emandi, Dimitrie., Ion Cudalbu, Pavel Romanițan. 1981. *Proces verbal încheiat la data de 7 mai 1981, cu prilejul susținerii gradului didactic I de către profesoara Rodica Sas*. Arhivă personală.
- Hârșian, Cosmin. 2016. Discuție personală cu maestrul Ladislau Rooth, la Timișoara, în data de 25.10.2016.
- _____. Discuții personale cu doamna conferențiar Rodica Sas în decursul timpului.
- Sas, Rodica. Discuție personală cu maestrul Dumitru Ungureanu în cadrul cursurilor de clarinet, la Conservatorul *Ciprian Porumbescu* din București.
- _____. Discuții personale cu maestrul Aurelian Octav Popa și cu profesorul Francisc Albu.